

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

เทศบาลตำบลป่าแฝก

ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

สารบัญ

ฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

โดย

เทศบาลตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๕๗ รัฐต้อง (๑) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณี อันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะ สำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วมในการดำเนินการด้วย ภูมิปัญญาไทยมีความสำคัญอย่างยิ่ง ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทยสามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอน ทางศาสนาเข้ากับชีวิตได้อย่างเหมาะสม สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยได้เหมาะสมได้ตามยุค

งานการศึกษา สำนักปลัดเทศบาลตำบลป่าแฝกได้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงได้จัดทำโครงการสำรวจฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อให้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านหรือปราชญ์ท้องถิ่น ต่อไป ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายรวมถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดค้นขึ้น และนำมาปรับปรุง แก้ไขพัฒนาแก้ปัญหา เป็นทั้งสติปัญญาและองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ดังนั้น จึงมีความครอบคลุมเนื้อหาสาระและแนวทางดำเนินชีวิตในวงกว้าง ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบไปด้วยองค์ความรู้ในหลายวิชา ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(๒๕๔๑) ได้จำแนกไว้รวม ๑๐ สาขา คือ

๑. ด้านเกษตรกรรม

เกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งตนเองในภาวะการณ์ต่างๆได้

๒. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม

อุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตผล เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัดและเป็นธรรม อันเป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ตลอดทั้งการผลิตและจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มหัตถกรรม และอื่นๆ เป็นต้น

๓. ด้านการแพทย์แผนไทย

การแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกัน และรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ทางด้านสุขภาพ และอนามัยได้

๔. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน

กองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการสะสมและบริการกองทุน และธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตรา และโภคทรัพย์ เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

๖. ด้านสวัสดิการ

สวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

๗. ด้านศิลปกรรม

ศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ เป็นต้น

๘. ด้านการจัดการองค์กร

การจัดการองค์กร หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงาน ด้านต่างๆ ทั้ง ขององค์กรชุมชน องค์กรทางสังคมอื่นๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน ระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน เป็นต้น กรณีของการจัดการศึกษาเรียนรู้ นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาสาขา การจัดการที่มีความสำคัญเพราะการจัดการศึกษาเรียนรู้ดี หมายถึงกระบวนการเรียนรู้พัฒนา และถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาไทยที่มีประสิทธิผล

๙. ด้านภาษาและวรรณกรรม

ภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่นภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

๑๐. ด้านศาสนาและประเพณี

ศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนาความเชื่อ และประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติ ให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม เช่น การบวชป่า การประยุกต์ ประเพณีบุญประเพณีประเพณีต่างๆ เป็นต้น

๑๑. ด้านช่างฝีมือดั้งเดิม

ช่างฝีมือดั้งเดิม หมายถึง ภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่าง การเลือกใช้วัสดุ และกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ สะท้อนพัฒนาการทางสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (สานข้าวหวด/สานแข่ง ฯลฯ)

นายคำปา ศรีใจกำ

นายคำปา ศรีใจกำ(อัยปา) เกิด ๙ มกราคม ๒๔๘๓ เพศ ชาย
ที่อยู่ ๘๙ หมู่ที่ ๔ บ้านป่าแฝกตอย ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ชีวิตการศึกษา และการทำงาน

นายคำปา ศรีใจกำ หรืออัยปา อายุ ๘๒ ปี เกิดเมื่อวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๓ เดิมเป็นคนบ้านศาลาเหมืองหิน ตำบลสันกลาง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ได้เข้ามาตั้งรกรากและมีครอบครัวอยู่ที่บ้านหมู่ที่ ๔ บ้านป่าแฝกตอย ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา บิดาชื่อ นายมูล ศรีใจกำ (เสียชีวิต) มารดาชื่อนางบุญปิ่น ศรีใจกำ (เสียชีวิต) ภรรยาชื่อนางแม่ ศรีใจกำ อายุ ๘๐ ปี มีอาชีพทำไร่ มีบุตรจำนวน ๒ คน คือ ๑. นายสวัสดิ์ ศรีใจกำ อายุ ๕๗ ปี มีอาชีพรับจ้างและทำนา ๒. นางวรุณี กิจดาวงค์ อายุ ๕๔ ปี มีอาชีพทำนาแบบผสมผสาน นายคำปา ศรีใจกำ เดิมโตมากับครอบครัวเกษตรกร ไร่ ทำสวน ทำนา และจักสานจึงทำให้ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตร อุตสาหกรรมและหัตถกรรม จากปู่โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ในการทำประกอบด้วย มีดจักตอก มีดพริ้ว เลื่อย เศษผ้า ลวด ไม้ไผ่เฮี้ย ไม้ซางหม่น ไม้บง ไม้ไร่ล่อ ไม้หก ไม้ข้าวหลาม ไม้หอม หรือไม้ที่มีความเหนียวในการจักสาน เป็นต้น มาทำ ไซดักปลา มาจักสานก้วยหาบกล้า มาทำตุ้มดักปลา กังซังไก่ ซ้าแข่ง ซ้าตะกร้า ก้วยเปอะ ไซหัวหมู อู่เด็กเล็ก ซ้าหวด เป็นต้น โดยมีขั้นตอนดังนี้

ซ้าหวดและวิธีทำ

นำไผ่บงหรือไผ่เรียมาผ่าแล้วจักเป็นตอก ๓ ขนาดด้วยกัน คือตอกตัวยืนเรียกกันว่า "ตอกซ้าง หรือ ตอกซัง" มีความใหญ่ประมาณ ๖ มิลลิเมตร ตอกสานตามขวางเรียกว่า "ตอกเกี้ยว หรือ ตอกอ้อม" มีขนาดใหญ่ประมาณ ๓-๔ มิลลิเมตร และ "ตอกไฟ" สำหรับขัดสานส่วนบน ขนาดประมาณ ๒ มิลลิเมตร ใช้ตอกขนาดใหญ่ก่อกันเป็นตอกซ้าง แต่ละซ้างใช้ตอก ๒ เส้นคู่กัน สานส่วนที่เป็นกันด้วย "ลายสอง" จากนั้นนำส่วนกันมาติดกับแม่พิมพ์หวด ใช้ไม้เสียบทแยงมุมให้ตอกส่วนกันติดกับแม่พิมพ์ แล้วพับตอกขึ้นตามพิมพ์โดยค่อยแยกตอกซ้างที่คู่กันให้อยู่แต่ละเส้นแล้วสานเกี้ยวขึ้นด้วย "ลายทาน" คือยกเส้นข้ามเส้น สานสูงขึ้นตามความต้องการ แล้วใช้ตอกไฟไฟต่อขึ้นไป การไฟใช้ตอกไฟ ๒ เส้นต่อ ๑ รอบ เกี้ยวขัดตามกันไป ไฟสูงประมาณ ๕ เซนติเมตรแล้วจึง "นมปาก" คือเอาตอกซ้างที่เหลือขึ้นไปนั้นพับลงขัดเข้ากับตอกซ้าง ไปทางขวา ม้วยปลายตอกเสียบลงกับตอกไฟให้แน่น ก็จะได้หวดไว้ใช้งานตามความต้องการ

ขั้นเตรียมเส้นตอก

- ใช้พริ้วตัดไม้ไผ่เฮี้ยจากกอ โดยเลือกลำที่ไม่แก่หรืออ่อนจนเกินไปใช้เลื่อยตัวให้เป็น ปล้อง ๆ โดยทิ้งส่วนที่เป็นข้อ ความยาวของไม้ไผ่ที่เลื่อยนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของหวด เช่น ถ้าสานหวดใหญ่จะตัดไม้ให้ยาว ๓๕ นิ้ว หวดขนาดกลาง ๓๐ นิ้ว หวดขนาดเล็ก ๒๕ นิ้ว เป็นต้น
 - ใช้พริ้วผ่าไม้ไผ่เป็นซีก (ชาวบ้านเรียก กีบ) ขนกดความกว้างของซีกไม้ไผ่ หวดขนาดใหญ่ กว้าง ๐.๕ ซม. หวดขนาดกลาง กว้าง ๐.๘ ซม. หวดขนาดเล็ก กว้าง ๐.๖ ซม.การจักส่วยตอก คือ การเหลาซีกไม้ไผ่เพื่อลบคมของซีกไม้ตรงกลางออก อลัวเหลาหัวท้ายของซีกไม้ให้เรียวยาว
- การจักตอก คือ การเอาส่วนที่เป็น เนื้อไม้และเปลือกไม้ไผ่ (ตัวไม้) แยกออกจากกันซีกหนึ่งจะจักเป็นเส้นตอกได้ประมาณ ๘-๑๐ เส้นการจักตอกสำหรับสานหวด ควรหาสไม้ไผ่ที่ค่อนข้างอ่อน ความยาวของเส้นตอก ทำตามขนาดที่กล่าวข้างต้น

ขั้นนำเส้นตอกที่จักไว้ไปผึ่งแดดอย่าง หรือรมควัน

๑. นำเส้นตอกที่ จักเสร็จแล้วผึ่งแดดให้แห้ง ถ้าเป็นฤดูที่ใช้วิธีรมควัน จะทำให้ไม่มีรา ขึ้น การผึ่งแดดใช้เวลา ๒-๓ วันถ้ารมควันก็ให้สังเกตดูสีของเส้นตอก เป็นสี น้ำตาล ก็ถือว่าใช้ได้ ๒. เมื่อเส้นตอกผึ่งแดดหรือรมควันได้ที่แล้วมัดตอกเป็นมัด ๆ ตามความยาวของเส้นตอก แต่ชะขนาดไว้

ขั้นการสานหวด

๑. การก่อหวดใช้ตอกเป็นเปลือกไม้ (ตีว ไม้) สานก่อรวมกันกับตอกธรรมดา วางในแนวตั้ง ๔ เส้น แนวนอน ๘ เส้น สานขัดเป็นลาย ๓ โดยเริ่มจากจุดกึ่งกลาง สานไปข้างจุดกึ่งกลาง สานไปข้างละ ๑๓ ซัด

๒. รอบปลุกกันหวด นำเอมหวดที่ก่อแล้วมาหักมุมที่จุดกึ่งกลางแล้ว สานลาย ๓ ไป รอบ ๆ หวดจนหมดเส้นตอกทั้ง ๒ ข้าง

๓. การสานหวด ถ้าสานความสูงของหวดยังไม่ได้ขนาด ก็สามารถใช้เส้นตอกเพิ่มความสูงได้แล้วสานเพิ่มเข้าไปอีกทั้ง ๒ ข้าง

๔. การไฟหวด เมื่อความสูงได้ตามความต้องการแล้ว จะใช้ตอกไฟ มาสานขัดหวดเป็นขัดลาย ๓ โดยใช้ตอกไฟ ๓ เส้น สานลายขัดไล่กันไปให้รอบ แล้ว ตัดเส้นตอกที่ยาวเกินไปทิ้งเพื่อเตรียมม้วนในขั้นตอนสุดท้าย

๕. การม้วนหวดเริ่มจากด้านข้างของหวด ใช้นิ้วมือหักม้วนไปตามลาย ม้วนต่อกันไปเรื่อย ๆ จนถึงกึ่งกลางและเหน็บเส้นตอก ๒ -๓ เส้น สุดท้ายลงไปตามลาย ของหวดแต่ละข้างก็ได้หวดหนึ่งข้างที่สมบูรณ์

ขั้นตอนการทำแข่งและวิธีทำ

วัตถุดิบ

๑. ไม้ไผ่

๒. เส้นเชือก

ขั้นตอนการทำ

๑. เป็นการเลือกไม้ก่อน ไม้ที่ทำจะใช้ไม้ ไผ่บ้าน เพราะมีขนาดใหญ่จักเป็นตอกได้ง่าย อายุไม้ไม่ควรต่ำกว่าหนึ่งปี ยิ่งแก่เท่า ไดยิ่งดี เพราะไม้ที่อ่อนจะทำให้แข่งไม่แข็งแรงทนทานต่อการใช้งาน โดยจะ ตัดเอาส่วนต้น การจักเป็นตอกจะลำบากถ้า เอาส่วนปลายเส้นต้องไม่สม่ำเสมอและไม้มักจะ ปลายด้วน เพราะจักแล้วเส้นตอกมักจะขาดและ ไม่มีแมลงเจาะเพราะไม้ที่มีแมลงเจาะแล้ว เมื่อจักเป็นตอกจะได้เส้นตอกน้อย

๒. นำไม้มาตัดเป็นท่อน ๆ ประมาณ ๒-๓ วา แล้วผ่าซีกออกเป็นชิ้นเล็ก ๆ เรียกว่า "จักตอก" โดยการผ่าจากลำต้นไป ทางปลายไม้ให้ได้ขนาดความกว้างประมาณ ๑ เซนติเมตร หนาประมาณ ๑ มิลลิเมตร ใช้เป็นส่วนที่ใช้สานเรียก ว่า "ตอกสาน" และแยกทำเป็นชิ้นเล็ก ๆ หนาประมาณ ๑ มิลลิเมตรกว้าง ๒ มิลลิเมตร เพื่อใช้สานตรงขอบปากแข่งเพิ่มความแข็งแรงอีก ๕-๑๑ เส้นเรียก ตอกไฟ ตัดไม้ให้ได้ตามความ ยาวอีก ๓-๔ ศอก แล้วผ่าจักเป็นตอก หนา ๑.๕ กว้าง ๑ เซนติเมตร ใช้เป็นโครงสร้าง ของแข่งเรียกว่า ตอกทางซั้ง

๓. เริ่มสานโดยใช้ตอกทางซั้ง สานลายขัดจน ได้ขนาดเท่ากับแข่งแม่แบบ แล้วนำไปวาง ไว้ที่ก้นแข่งแม่แบบ แล้ว ตักตอกให้งอ ไปตามแข่งแม่แบบแล้วใช้ตอกสานโดยสาน ขัดไปเรื่อย ๆ จนเหลือขอบแข่งประมาณ ๒ นิ้วเปลี่ยน มามาใช้ตอกไฟ สานแทนจนถึงขอบ แข่งแล้วหักพับตอกซั้งสอดสานย้อนกลับมา ทางก้นแข่งแล้วใช้ตอกสอดทำ เป็นหูหัว ทั้งสองข้างจะได้แข่ง ๑ ใบ

การใช้งาน

ใช้ใส่ปลา กุ้ง หอย ทุกชนิด ใช้ในเวลาที่ออกหาปลา โดยผูกช่องไว้ที่เอว ถ้าจับปลาที่มีขนาดใหญ่นิยมใช้ช่องเปิด เพราะปลาไม่ต้องงอตัวอยู่ในช่อง ปลาจะนอนตามความยาวของตัวช่อง จะทำให้ปลามีชีวิตอยู่ได้นาน ถ้าซั้งปลา ด้วยช่องเปิดแล้วนำไปแช่น้ำที่ไหล ยิ่งจะทำให้ปลามีชีวิตอยู่ได้หลายวัน

ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ชนรุ่นหลัง

ถ่ายทอดเทคนิคและความรู้ที่มี โดยการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชม และกลุ่มนักเรียนโรงเรียนต่างๆ ในเขตชุมชนตำบลป่าแฝก และนักศึกษาที่มีความสนใจในการจักสานข้อง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (สานข้อง)

นายจ้อย เทพวงศ์

นายจ้อย เทพวงศ์ เกิด ปีพ.ศ. ๒๔๘๔ เพศ ชาย

ที่อยู่ ๓๙ หมู่ที่ ๑๑ บ้านป่าแฝกสามัคคี ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ชีวิตการศึกษา และการทำงาน

พ่อจ้อย เทพวงศ์ อายุ ๘๑ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๙ หมู่ที่ ๑๑ บ้านป่าแฝกสามัคคี ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ภรรยาชื่อ นางมี เทพวงศ์ อาชีพเกษตรกร อายุ ๗๔ ปี มีบุตร จำนวน ๔ คน คือ ๑. นายเปลี่ยน เทพวงศ์ อายุ ๕๖ ปี (เสียชีวิต) ๒. นางสมบูรณ์ คำสม อายุ ๕๔ ปี ๓. นางบัวจันทร์ งามใจ อายุ ๕๒ ปี และ ๔. นางสุธิดา บัวผัด อายุ ๕๐ ปี พ่อจ้อย เทพวงศ์เติบโตมากับครอบครัวเกษตรกร ทำไร่ ทำสวน ทำนา และจักสานจึงทำให้ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตร อุตสาหกรรมและหัตถกรรม จากนั้นได้ดำเนินชีวิตแบบพอเพียงโดยยึดอาชีพงานไม้ รับสร้างบ้าน ประกอบอาชีพจักสานไม้ไผ่ ทำนา ทำสวน แต่ปัจจุบันเนื่องจากอายุมากแล้วจึงมายึดอาชีพจักสานข้องเป็นหลักเพื่อเลี้ยงดูลูกๆและครอบครัวโดยใช้เทคนิคและวิธีการดั้งเดิม และใช้วัสดุอุปกรณ์ในการทำข้อง เช่น มีจักตอก มีดพร้า เลื่อย ไม้ไผ่เฮี้ย เศษผ้า ลวด เป็นต้น โดยมีขั้นตอนดังนี้

วิธีทำ

จักตอกไม้ไผ่เป็น ๒ ขนาด ขนาดที่ ๑ ความกว้างประมาณ ๐.๕ มม. ขนาดที่ ๒ ความกว้างประมาณ ๐.๓ มม. มีช่องตัวแม่พิมพ์สำหรับขึ้นรูปอยู่ข้างใน เริ่มก่อส่วนกันใช้ตอกขนาด ๐.๕ มม. เป็นตอกตัวยืน ใช้ตอกขนาด ๐.๓ มม. เป็นตอกตัวขวาง สานด้วยลายทาน เมื่อสานกันได้ขนาดตามแม่พิมพ์แล้ว จึงพับตอกขึ้นเพื่อสานส่วนลำตัวของข้อง เมื่อสานขึ้นไปถึงบ่าจะขึ้นเป็นส่วนคอที่ต้องให้คอดกั้วเข้าไป ให้ถอดแม่พิมพ์ออกก่อนแล้วจึงพับตอกตัวยืนเข้าไปพร้อมกับสานตอกตัวขวางให้รัดคอดเข้าไป เมื่อได้คอกที่คอดกั้วแล้วให้กลับตอกออกมาให้ปากผายออก แล้วจึงพับตอกที่ปากเพื่อเก็บตอกตัวยืนเสียบซ่อนไว้กับตอกตัวขวางที่ปาก ที่บ่าข้องใช้หวายทำเป็นหูสำหรับสอดสายผูกเอว หลังจากนั้นจึงสานงาเพื่อเป็นฝาปิด เริ่มจากการใช้ตอกที่แข็งแรงเป็นวงกลมให้เข้าไปในขอบปากของตัวข้อง แล้วจึงใช้ตอกพบกับขอบปากที่เป็นวงกลมนั้นโดยให้ปลายของตอกสอดเข้าหากัน เวลาที่ปิดตอกจะลึกลงไปในตัวของข้อง เพื่อป้องกันไม่ให้สิ่งที่อยู่ในข้องออกมาได้ จะเริ่มสานส่วนซ้ายหรือส่วนขวา ด้านใดด้านหนึ่งก่อน แล้วพับตอกสานไปตามนอน โดยด้านบนสานให้เป็นตาๆ จะมองเห็นสิ่งที่อยู่ในข้องได้ เมื่อถึงอีกด้านหนึ่งให้พับตอกขึ้นแล้วสานเป็นส่วนคอและปาก ส่วนฝาปิดทำเช่นเดียวกับฝาข้องธรรมดา

การใช้งาน

ใช้ใส่ปลา กุ้ง หอย ทุกชนิด ใช้ในเวลาที่ออกหาปลา โดยผูกข้องไว้ที่เอว ถ้าจับปลาที่มีขนาดใหญ่นิยมใช้ข้องเปิด เพราะปลาไม่ต้องงอตัวอยู่ในข้อง ปลาจะนอนตามความยาวของตัวข้อง จะทำให้ปลามีชีวิตอยู่ได้นาน ถ้าขังปลาด้วยข้องเปิดแล้วนำไปแช่น้ำที่ไหล ยิ่งจะทำให้ปลามีชีวิตอยู่ได้หลายวัน

ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ชนรุ่นหลัง

ถ่ายทอดเทคนิคและความรู้ที่มี โดยการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชม และกลุ่มนักเรียนโรงเรียนต่างๆ ในเขตชุมชนตำบลป่าแฝก และนักศึกษาที่มีความสนใจในการจักสานข้อง

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (สาหนวดข้าว)

นางสุธิดา บัวผัด

นางสุธิดา บัวผัด เกิดวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๑๔ เพศ หญิง
ที่อยู่ ๓๙ หมู่ที่ ๑๑ บ้านป่าแฝกใต้ ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
วุฒิการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนแม่ใจวิทยาคม อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
ประสบการณ์ด้านภูมิปัญญา ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม จำนวน ๒๐ ปี

ชีวิตการศึกษา ครอบครัว และการทำงาน

นางสุธิดา บัวผัด เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ ๓ โรงเรียนแม่ใจวิทยาคม อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา มีบิดาชื่อ นายจ้อย เทพวงศ์ ปัจจุบันทำอาชีพจักสานช้อ อายุ ๘๐ ปี มารดาชื่อ นางมี เทพวงศ์ อาชีพเกษตรกร อายุ ๗๔ ปี สามีชื่อ นายปรีชา บัวผัด อาชีพเกษตรกร อายุ ๕๓ ปี และมีบุตรจำนวน ๒ คน ชื่อ นานยธนมินทร์ บัวผัด อายุ ๒๕ ปี นายรามินทร์ บัวผัด อายุ ๑๕ ปี เดิมโตมากับครอบครัวเกษตรกร ทำไร่ ทำนา และจักสาน ไม้ไผ่จึงทำให้ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการจักสานไม้ไผ่ จากปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ จากนั้นได้ดำเนินชีวิตแบบพอเพียงเลี้ยงดูพ่อแม่พี่น้องและครอบครัวโดยใช้เทคนิคและวิธีการดั้งเดิม ประกอบกับได้เรียนรู้ จากคนในครอบครัวจากการจักสานไม้ไผ่ มาทำหนวดข้าวโดยใช้วัสดุอุปกรณ์การทำหนวดข้าวหนึ่ง เช่น มีดจักตอก มีดพรว้า เลื่อย ไม้ไผ่เฮี้ยย เศษผ้า ลวด เป็นต้น โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นเตรียมเส้นตอก

๑. ใช้พรว้าตัดไม้ไผ่เฮี้ยยจากกอ โดยเลือกลำที่ไม่แก่หรืออ่อนจนเกินไป
 ๒. ใช้เลื่อยตัวให้เป็นปล้อง ๆ โดยทั้งส่วนที่เป็นข้อ ความยาวของไม้ไผ่ที่เลื่อยนั้นขึ้นอยู่กับขนาดของหนวด เช่น ถ้าสานหนวดใหญ่จะตัดไม้ให้ยาว ๓๕ นิ้ว หนวดขนาดกลาง ๓๐ นิ้ว หนวดขนาดเล็ก ๒๕ นิ้ว เป็นต้น
 ๓. ใช้พรว้าผ่าไม้ไผ่เป็นซีก (ชาวบ้านเรียก กีบ) ขนาดความกว้างของซีกไม้ไผ่ หนวดขนาดใหญ่ กว้าง ๐.๕ ซม. หนวดขนาดกลาง กว้าง ๐.๘ ซม. หนวดขนาดเล็ก กว้าง ๐.๖ ซม. การจักส่วยตอก คือ การเหลาซีกไม้ไผ่เพื่อลบคมของซีกไม้ตรงกลางออก แล้วเหลาหัวท้ายของซีกไม้ให้เรียวยาว
- การจักตอก คือ การเอาส่วนที่เป็น เนื้อไม้และเปลือกไม้ไผ่ (ติวไม้) แยกออกจากกันซีกหนึ่งจะจักเป็นเส้นตอกได้ ประมาณ ๘-๑๐ เส้นการจักตอกสำหรับสานหนวด ควรหากไม้ไผ่ที่ค่อนข้างอ่อน ความยาวของเส้นตอกทำตามขนาดที่กล่าวข้างต้น

ชั้นนำเส้นตอกที่จักไว้ไปฝั่งแต่อย่าง หรือรมควัน

ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ชนรุ่นหลัง

ถ่ายทอดเทคนิคและความรู้ที่มี โดยการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชม และกลุ่มนักเรียนโรงเรียนต่างๆ ในเขตชุมชนตำบลป่าแฝก และนักศึกษาที่มีความสนใจในการจักสานไผ่ข้าว

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านเกษตรกรรม (เกษตรแบบผสมผสาน)

นายสวาท ต้อยป็น

นายสวาท ต้อยป็น เกิดวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๖ เพศ ชาย
ที่อยู่ ๓๑ หมู่ที่ ๕ บ้านป่าแฝกใต้ ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ชีวิตการศึกษา และการทำงาน

นายสวาท ต้อยป็น จบการศึกษาระดับปริญญาตรี อยู่บ้านเลขที่ ๓๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ประสบการณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเกษตรแบบผสมผสานมา ๕ ปี มีบิดาชื่อ นายบุญมี ต้อยป็น อาชีพเกษตรกร(ทำนา) และมารดาชื่อนางปิ่น ต้อยป็น อาชีพเกษตรกร(ทำนา) ภรรยาชื่อนางอารีรัตน์ ต้อยป็น อาชีพเกษตรแบบผสมผสาน เดิมโตมากับครอบครัวเกษตรกรกรรทำไร่ ทำนา สอนแบบผสมผสานจากปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ จากนั้นได้ดำเนินชีวิตแบบพอเพียงเลี้ยงดูครอบครัวโดยใช้เทคนิคและวิธีการดั้งเดิม ประกอบกับได้เรียนรู้ ได้ติดตามจากการดู youtube อ่านหนังสือพิมพ์ ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ จนพบแนวทางการทำการเกษตรแบบยั่งยืน และพอเพียง อีกทั้งได้รับการส่งเสริมความรู้โดยได้เข้ารับการอบรมปรับปรุงโครงสร้างดิน และได้ผันตัวเองมาทำเกษตรแบบผสมผสาน สอนลำไย ทำสวนมะม่วง มะนาวและทำนาเป็นการทำนาแบบผสมผสานที่มีกิจกรรมอย่างหลากหลาย คือ การปลูกลำไย มะม่วง มะนาว ทำนาข้าว เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงควาย เลี้ยงหมู เป็ด ไก่ หอยขม ปลูกผักกูด หอมแดง หัวปูก ผักชะอม เลี้ยงปูไส้เดือน ปลูกไผ่กิมซุง ทำให้ ระบบการเกษตรที่มีการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์ มีสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยที่กิจกรรมการผลิตแต่ละชนิดจะต้องสามารถเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในสวนไร่อย่างเหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความสมดุลของสภาพแวดล้อม และเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ โดยการทำการเกษตรหลากหลายกิจกรรมนั้นต้องทำในพื้นที่และระยะเวลาเดียวกัน เกิดความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่มีปฏิสัมพันธ์ในทางเกื้อกูลซึ่งกันและกันของกิจกรรมการผลิต โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในไร่ นา เช่น ดิน น้ำ แสงแดด และอากาศอย่างเหมาะสม เกิดความสมดุลของสภาพแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน รูปแบบการเกษตรผสมผสานช่วยสร้างภูมิคุ้มกันโดยลดความเสี่ยงและความไม่แน่นอนของรายได้ เนื่องจากมีความหลากหลายในกิจกรรมการผลิต ทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ทำให้รายได้ครัวเรือนมาจากหลายกิจกรรมและสร้างรายได้อย่างสม่ำเสมอ ค่าใช้จ่ายลดลง รวมทั้งลดการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตภายนอก เกษตรกรจัดสรรพื้นที่ตรงความต้องการในครัวเรือน มีการปลูกข้าว ไม้ผล พืชผักสวนครัว ขุดบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ไว้บริโภคในครัวเรือนและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของเหลือใช้ภายในพื้นที่ เช่น วัชพืชใช้ทำปุ๋ยชีวภาพ รากไม้และกิ่งไม้ไว้ทำถ่าน ทั้งนี้ เมื่อเกิดผลผลิตจากกิจกรรมการเกษตรที่หลากหลาย จึงทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปัน ผลผลิตให้เพื่อนบ้าน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและสามารถขยายเครือข่ายการทำการเกษตรดังกล่าวให้แพร่หลายไปสู่ระดับชุมชนได้ต่อไป

ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ชนรุ่นหลัง

ถ่ายทอดเทคนิคและความรู้ที่มี โดยการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชม และกลุ่มนักเรียนโรงเรียนต่างๆ ในเขตชุมชนตำบลป่าแฝก และนักศึกษาที่มีความสนใจในการทำเกษตรแบบผสมผสาน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการแพทย์แผนไทย (หมอเมือง)

นายขจร วงศ์นคราห์

นายขจร วงศ์นคราห์ เกิดวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๓๓ เพศ ชาย
ที่อยู่ ๕๖ หมู่ที่ ๙ บ้านป่าแฝกกลางเหนือ ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
ชีวิตการศึกษา และการทำงาน

นายขจร วงศ์นคราห์ จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนแม่ใจวิทยาคม อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา บิดาชื่อ นายสง วงศ์นคราห์ อาชีพ ทำนา (เสียชีวิต) มารดาชื่อ นางแดง วงศ์นคราห์ อาชีพ ทำนา (เสียชีวิต) ประสบการณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการแพทย์แผนไทย และด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ๒๐ ปี เดิมโตมากับครอบครัวเกษตรกรกรรม ทำไร่ ทำนา จากปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ได้รับการถ่ายทอดความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย จากนายนวล ต๊ะตันตอง(หมอนวล) แพทย์ประจำตำบลป่าแฝก และนายวงศ์ ตาไคร้ (หมอวงศ์) บ้านสันตันม่วง แพทย์ประจำตำบลเจริญราษฎร์ ด้วยการเป่า การแหก หรือสมุนไพรรอบๆตัว ถ่ายทอดจากปากต่อปาก องค์ความรู้ในการรักษาอยู่ที่เฉพาะตัวหมอหรือผู้ที่รับถ่ายทอด ไม่มีตำราเป็นทางการ มีเอกสารเพียงพับสา ใบลานและสมุดบันทึก ใช้หลักของศาสนาพุทธและดองค์รวมในการดูแลเยียวยาร่างกาย โดยดูธาตุของคนไข้แต่ละคนว่าเป็นธาตุอะไร เป็นธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ เมื่อธาตุสมดุลแล้ว โรคก็จะหายหรือรักษาได้ เช่น การถอนพิษไข้ด้วยยาสมุนไพร หรือการถอนพิษด้วยการขับถ่าย และบอกอีกว่าเดี๋ยวนี้ความเจริญทางการแพทย์แผนปัจจุบันล้ำหน้ากว่าการแพทย์แผนโบราณ แต่ปัจจุบันคนเรากลับมาแสวงหาการใช้ธรรมบำบัด หรือใช้สมุนไพรบำบัด เนื่องจากเกรงอันตรายจากสารเคมี และอาการข้างเคียงของยา แต่การนำองค์ความรู้ด้านการแพทย์ล้านนามาใช้ ต้องผ่านการศึกษาด้านองค์ความรู้ในใบลานพับสาและเอกสารโบราณ ความเข้าใจในเวชกรรม หลักการตั้งตำรับยาซึ่งต้องเข้าใจด้วยยาแต่ละชนิด คัดเลือกปรับใช้ให้สามารถประยุกต์กับบุคคลมัยจึงจะสามารถพัฒนาต่อยอดจากฐานรากได้ ซึ่งสมุนไพรที่ใช้และหาได้ในป่าชุมชนคือ หรือสมุนไพรรอบๆบ้าน รอบตัว เช่น ขมิ้น ขิง ข่า ใบพลู กระเพรา ตะไคร้ หอมแดง กระเทียม เป็นต้น โดยขั้นตอนในการทำยาสมุนไพร จะเดินทางเข้าป่าเพื่อไปหาสมุนไพร และเมื่อได้สมุนไพรมาแล้ว จะนำมาล้างทำความสะอาด จากนั้นก็ทำให้สมุนไพรให้เป็นชิ้นเล็กๆ โดยการหั่นบางๆนำไปตากให้แห้งเพื่อเก็บไว้ต้มกินหรือเพื่อนำไปรักษาโรค เช่น รักษาโรคผู้ที่โดนคุณไสย โรคงูสวัด ตุ่มฝีดาษ ตุ่มพิษ และโรคทั่วไป ฯลฯ

ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ชนรุ่นหลัง

ถ่ายทอดเทคนิคและความรู้ที่มี โดยการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชม และกลุ่มนักเรียนโรงเรียนต่างๆ ในเขตชุมชนตำบลป่าแฝก และนักศึกษาที่มีความสนใจในการแพทย์แผนไทย(หมอเมือง)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านช่างฝีมือดั้งเดิม (ช่างปูน/ช่างไม้)

นายประสงค์ แปะคำเรื่อง

นายประสงค์ แปะคำเรื่อง เกิดวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๐๐๕ เพศ ชาย
ที่อยู่ ๑๖ หมู่ที่ ๑๑ บ้านป่าแฝกสามัคคี ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
วุฒิมัธยมศึกษา ม.ศ. ๕ โรงเรียนแม่ใจวิทยาคม อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

ประสบการณ์ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาช่างฝีมือดั้งเดิม งานไม้ งานปูน ประสบการณ์ ๒๕ ปี
บิดา นายเต็ม แปะคำเรื่อง อาชีพ ทำนา (เสียชีวิต)

มารดา นางบุญปิ่น แปะคำเรื่อง อาชีพ ทำนา อายุ ๘๘ ปี

ภรรยา นางวรรณิ แปะคำเรื่อง อาชีพ ทำนา อายุ ๕๐ ปี

บุตร ๑. นายสุทธิชัย แปะคำเรื่อง อายุ ๒๘ ปี อาชีพ โรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดชลบุรี

๒. นายวีระเกียรติ แปะคำเรื่อง อายุ ๒๖ ปี อาชีพ โรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดชลบุรี

ชีวิตการศึกษา และการทำงาน

งานไม้เป็นงานช่างที่ใช้ฝีมือและความคิดสร้างสรรค์ ต้องมีความอดทน ขยัน มีความรับผิดชอบสูง สามารถนำทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นไม้มาประดิษฐ์เป็นของเล่นของใช้ได้อย่างเหมาะสม ทั้งที่จะต้องมีความทักษะในการใช้เครื่องมือและกระบวนการในการใช้ จึงจะสามารถทำงาน ไม้ได้อย่างสวยงาม เรียบร้อย มีประสิทธิภาพในการใช้เครื่องมือ และใช้วัสดุ ปัจจุบันไม่มีคุณค่ามาก หายาก เพราะป่าไม้ถูกทำลายไปเกือบหมด จนต้องใช้วัสดุอื่น ๆ มาทดแทนไม้ เช่น พลาสติก โลหะ งานช่างไม้ในงานช่างพื้นฐานเป็นงานช่างไม้เบื้องต้น สามารถปฏิบัติได้ทั้งชายและหญิง เช่น การรู้จักเครื่องมือเครื่องใช้ วิธีการใช้วัสดุ และการเก็บรักษา การซ่อมบำรุงสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน เช่น เฟอร์นิเจอร์ ส่วนประกอบของอาคาร บ้านเรือน เป็นต้น ผู้ที่มีความรู้และชำนาญในงานหรือในศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง และงานช่าง หมายถึง สิ่งที่เป็นผลเกิดจากการทำงานของช่าง งานช่างแบ่งออกได้หลายสาขา เช่น งานไม้ ช่างไฟฟ้า ช่างโลหะ ช่างยนต์ ช่างประปา เป็นต้น เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้งานช่างในแต่ละสาขา และได้ทดลองปฏิบัติเพียงเล็กน้อยก็สามารถทำได้ด้วยตนเอง ซึ่งได้แก่ งานซ่อมแซม บำรุงรักษาเครื่องใช้บางอย่างภายในบ้าน เช่น ซ่อมโต๊ะ เก้าอี้ ซ่อมไฟฟ้าภายในบ้าน ซ่อมผนังร้าว เป็นต้น หากได้ฝึกฝนจนเกิดความชำนาญก็สามารถ นำความรู้ไปประกอบเป็นอาชีพต่อไปได้ ประโยชน์ของงานช่าง คือ สามารถใช้เครื่องมือ เครื่องใช้สอยได้อย่างถูกต้อง เข้าใจคุณสมบัติของวัสดุ ช่วยทำให้เกิดความประหยัด ทำให้ยืดอายุการใช้งานของเครื่องมือ เครื่องใช้ บางครั้งสามารถใช้ความรู้ซ่อมแซมแก้ไข ข้อขัดข้องที่เกิดกับอุปกรณ์ได้ ตรวจสอบความบกพร่องของอุปกรณ์ หากเราพัฒนาฝีมือความรู้จนเกิดความชำนาญ ก็ยังสามารถที่จะเพิ่มรายได้

ในชุมชนตำบลป่าแฝก นายประสงค์ แปะคำเรื่อง ซึ่งเป็นคนในชุมชนหมู่ที่ ๑๑ บ้านป่าแฝกสามัคคี ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ได้เล็งเห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพงานช่างไม้ และงานปูน จึงได้ประกอบอาชีพรับเหมาก่อสร้างบ้านให้แก่คนในชุมชน หรือชุมชนใกล้เคียงเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ประกอบกับเพื่อรักษางานช่างไม้ งานช่างปูนไว้ไม่ให้เสี่ยงต่อการสูญเสียชีวิตให้หายไปจากชุมชนซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนไทยล้านนา

ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ชนรุ่นหลัง

ถ่ายทอดเทคนิคและความรู้ที่มี โดยการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชม และกลุ่มนักเรียนโรงเรียนต่างๆ ในเขตชุมชนตำบลป่าแฝก และนักศึกษาที่มีความสนใจในการสาขาช่างฝีมือดั้งเดิม

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านศาสนาและประเพณี

พระครูประจิดร พนารักษ์ เจ้าคณะตำบลป่าแฝก เจ้าอาวาสวัดป่าแฝกกลาง

เกิด ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๑๓ อายุ ๕๑ ปี

พรรษา ๒๖

วัดป่าแฝกกลาง หมู่ที่ ๒ บ้านป่าแฝกกลางเหนือ ตำบลป่าแฝก อำเภอมะเเ็จ จังหวัดพะเยา

สังกัด มหานิกาย

วุฒิการศึกษา/ศาสนา ๑. มัธยมศึกษาปีที่ ๖

๒. นักรธรรมชั้นเอก พระปริยัติธรรมสนามหลวง

ตำแหน่ง

๒๕๔๓-๒๕๔๔ ดำรงตำแหน่ง เลขานุการเจ้าคณะตำบลป่าแฝก

๒๕๔๕-๒๕๕๕ ดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดป่าแฝกกลาง

๒๕๕๖-ปัจจุบัน ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลป่าแฝกและเจ้าอาวาสวัดป่าแฝกกลาง

ประวัติ/องค์ความรู้

พระครูประจิดร พนารักษ์ มีบิดาชื่อ นายตีบ ดีหล้า และมารดาชื่อ นางป้อ ดีหล้า มีอาชีพทำนา เดิมเป็นคนบ้านป่าแฝกใต้ หมู่ที่ ๕ ตำบลป่าแฝก อำเภอมะเเ็จ จังหวัดพะเยา ได้เข้าบวชเรียน ณ วัดป่าแฝกเหนือ หมู่ที่ ๔ บ้านป่าแฝกคดอย ตำบลป่าแฝก อำเภอมะเเ็จ จังหวัดพะเยา โดยมีพระอาจารย์ปัญญา ศิริมังคโล (พระครูบาปัญญา) เป็นพระอุปัชฌาย์ จนจบวุฒิการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ปีที่ ๖ จากการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอมะเเ็จ และสอบได้นักรธรรมชั้นเอกจากพระปริยัติธรรมสนามหลวง เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓ สังกัด มหานิกาย ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลป่าแฝก และเจ้าอาวาสวัดป่าแฝก หมู่ที่ ๙ บ้านป่าแฝกกลางเหนือ ตำบลป่าแฝก อำเภอมะเเ็จ จังหวัดพะเยา ได้ใช้เวลาในการปฏิบัติธรรมและปฏิบัติงานร่วมกับพระภิกษุสงฆ์และสามเณรภายในวัดป่าแฝกกลางให้เราได้ เห็นอยู่ตลอดเวลา คำสอนของท่านคือให้รู้จักอยู่อย่างพอเพียงพอประมาณตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ ท่านได้สร้างและบูรณศาสนสถานวัดป่าแฝกกลางอยู่เป็นนิจ ทั้งการสร้างศาลาการเปรียญ โรงอาหาร หอระฆัง ก่อสร้างพระเจ้าทันใจ บูรณศาสนสถาน กุฏิ ศาลาที่พักภายในวัดป่าแฝกกลาง บูรณะพระพุทธรูปปางประทานพร พระประธาน และอุโบสถวัดป่าแฝกกลาง โดยการระดมคนผู้คนในชุมชนทั้งชุมชนใกล้เคียงและชุมชนต่างๆ เข้ามาร่วมบูรณศาสนสถานทุกวันสำคัญทางศาสนา หรือวันสำคัญต่างๆ ของทางราชการ รวมทั้งท่านยังได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่เด็กปฐมวัยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลป่าแฝก เด็กนักเรียนโรงเรียนในเขตตำบลป่าแฝก เยาวชน ประชาชนในตำบลป่าแฝกผ่านองค์ความรู้ที่ท่านมี เช่น เป็นวิทยากรอบรมให้ความรู้ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นวิทยากรอบรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนในตำบลป่าแฝก ร่วมบริจาคทรัพย์ มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนโรงเรียนในเขตตำบลป่าแฝก รวมทั้ง พุทธศาสนิกชนในชุมชนตำบลป่าแฝกให้ความเคารพนับถือ ได้เชิญไปเป็นประธานในพิธีทางศาสนาต่างๆ ทั้งพิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ พิธีแต่งงาน พิธีสืบชะตาหลวง พิธีสงฆ์น้ำพระธาตุเก่าแก่ในชุมชน พิธีสงฆ์น้ำพระพุทธรูป พิธีตานก๋วยสลาก กฐิน ผ้าป่าสามัคคีให้แก่หน่วยงานราชการต่างๆ เป็นต้น

และเป็นผู้ริเริ่มและร่วมการทำพิธีกรรมต่างๆ ดังนี้

๑. พิธีสงฆ์น้ำพระพุทธรูปปางประทานพร วัดป่าแฝกกลาง หมู่ที่ ๙ ตำบลป่าแฝก อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ในระหว่างวันที่ ๗-๙ เมษายน ของทุกปีเด็ก เยาวชน ประชาชนในตำบลป่าแฝกตลอดจนคณะศรัทธาวัดป่าแฝกกลาง จะมาร่วมแรงร่วมใจกันมาทำความสะอาดศาสนสถาน วัดวาอาราม และทำความสะอาดศาลาการเปรียญ ห้องน้ำ ห้องส้วม ตัดหญ้ารอบบริเวณวัด เพื่อเตรียมสงฆ์น้ำพระพุทธรูปปางประทานพร พร้อมทั้งเตรียมดอกไม้หอม พวงมาลัย น้ำอบ ชันเงินสำหรับใส่ น้ำ จากนั้นทำความสะอาดโต๊ะหมู่บูชา เตรียมน้ำโรยดอกไม้ และใส่ น้ำอบ ลงในขันเงิน จากนั้นเริ่มสงฆ์น้ำพระพุทธรูปปางประทานพรในวันทา ๙ เมษายน ของทุกปี อีกทั้งยังมี กิจกรรมสืบชะตาหลวงอีกด้วย เพื่อชำระล้างจิตใจให้ชุ่มชื้นใสสะอาดด้วยบุญกุศลแห่งความศรัทธา ชำระล้างผู้ที่คิดร้ายด้วยอคติออกไป ชำระความรุ่มร้อนนำพาความสงบร่มเย็นมาให้ครอบครัว ชำระล้างเอาสิ่งไม่ดีออกไป ต่ออายุให้แก่ตัวเองจากการสืบชะตา ทั้งยังศาสนิกชนทั้งในตำบลป่าแฝก และตำบลใกล้เคียงยังมาทำสังฆทาน ให้แก่เจ้ากรรมนายเวรโดยการตั้งโรงทานเพื่อบริจาคอาหาร ผลไม้ ขนม เครื่องดื่ม ให้แก่ศาสนิกชนและผู้ยากไร้ ที่มาร่วมงาน ตลอดจนเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในตำบลป่าแฝกโดยเฉพาะพ่อค้า แม่ค้า ได้นำสินค้าทั้งทางการเกษตร หัตถกรรมและอุตสาหกรรมภายในชุมชนเข้ามาจำหน่ายภายในงานประเพณีสงฆ์น้ำพระพุทธรูปปางประทานพรได้อีกทางหนึ่ง

๒. ร่วมกับคณะสงฆ์ทุกตำบลในอำเภอแม่ใจ จัดพิธีกรรมบวชป่าในชุมชนในเขตอำเภอแม่ใจ เช่น จัดพิธีกรรมบวชป่าวัดก้อมก้อ จัดพิธีกรรมบวชป่าชุมชนบ้านหนองสระ แหล่งน้ำสาธารณะภายในชุมชนตำบลป่าแฝก เพื่อให้ชุมชนในอำเภอแม่ใจได้ตระหนักถึงทรัพยากรธรรมชาติที่จะลดลงไปเป็นจำนวนมาก ยับยั้งการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า^๑ และเพื่อเป็นกุศโลบายห้ามมิให้คนตัดไม้ทำลายป่า ต้นไม้ต้นใดที่ผ่านการบวชแล้ว ชาวบ้านในอำเภอแม่ใจจะไม่ตัดเด็ดขาด ป้องกันการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า โดยเฉพาะป่าบริเวณต้นน้ำลำธาร ซึ่งพิธีกรรมได้เผยแพร่ไปสู่สาธารณชน โดยมีความเชื่อว่า พญาต้นไม้ที่ผ่านการบวชแล้ว จะคุ้มครองรักษาต้นไม้ต่าง ๆ ในบริเวณนั้น ซึ่งจะมีผลทำให้น้ำไม่แห้ง ฝนตกต้องตามฤดูกาล ถือเป็นกรยับยั้งการทำลายธรรมชาติและช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งรักษาป่าไม้ที่เป็นต้นน้ำลำธารให้อุดมสมบูรณ์ สร้างความสำนึกให้แก่ชุมชนในการดูแลรักษาสภาพธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนพิธีกรรมบวชป่า

พิธีการบวชต้นไม้ หรือบวชป่าจะเริ่มตั้งแต่การสำรวจต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่เพราะเกรงว่าน่าจะถูกลักลอบตัดซึ่งเชื่อกันว่าเป็นพญาไม้ จากนั้นชักชวนชาวบ้านให้ร่วมมือกันจัดเตรียมเครื่องเช่นสังเวจเจ้าป่าเจ้าเขา เครื่องสังเวจจะประกอบด้วย

๑. ข้าวเหนียวสุก ๑ ปั้น
๒. กล้วยสุก ๑ ลูก
๓. หมากคำ พลูใบ
๔. ผ้าเหลืองตามจำนวนต้นไม้
๕. ด้ายสายสิญจน์
๖. บาตรน้ำมนต์
๗. น้ำมันส้มป่อย

จากนั้นก็สร้างศาลเพียงตาสำหรับอัญเชิญรุกขเทวดามาคอยปกป้องรักษาต้นไม้ แล้วทำพิธีไหว้พระแม่ธรณี ใช้หมากพลูตามธรรมเนียมทางเหนือ สำหรับการบวชต้นไม้ จะมีผ้าเหลือง (สุดแล้วแต่ว่าจะบวชต้นไม้กี่ต้น) ด้ายสายสิญจน์ บาตรน้ำมนต์และสัมป่อยจากนั้นโยงด้ายสายสิญจน์ไปตามต้นไม้ในบริเวณป่า แล้วโยงมายังสถานที่ทำพิธี ซึ่งจะมีพระพุทธรูปตั้งเป็นประธานมีพระสงฆ์และอาจารย์ (หมอเวทมนตร์) ทำพิธีเชิญเทวดาอารักษ์ ผีป่า ผีเขา (ผีปีกะโล้ง) ทำพิธีเช่นสังเวทยะพารักษ์ เจ้าป่าเจ้าเขา ให้อภัยและให้มาอยู่ในป่าไม้ดูแลต้นไม้ หากมีผู้ใดมาตัดไม้ ทำลายป่า ขอให้ผู้นั้นมีอันเป็นไปต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของหมอเวทมนตร์ที่จะนำมากล่าวเมื่อเสร็จพิธีเช่นสังเวทย์แล้ว ก็เป็นพิธีสงฆ์ เริ่มจากไหว้พระรัตนตรัย สมาทานศีลอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์เจิมต้นไม้ เสร็จแล้วพระสงฆ์ จะห่มผ้าเหลืองให้ต้นไม้ พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา จากนั้นประพรมน้ำพระพุทธรูปตามต้นไม้ที่บวชไว้ เป็นเสร็จพิธี

ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ชนรุ่นหลัง

ถ่ายทอดเทคนิคและความรู้ที่มี โดยการเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชม และกลุ่มนักเรียนโรงเรียนต่างๆ ในเขตชุมชนตำบลป่าแฝก และนักศึกษาที่มีความสนใจในการสาขาศาสนาและประเพณี

๓. ร่วมกับคณะสงฆ์ตำบลป่าแฝก - เจริญราษฎร์ จัดโครงการคาราวานบุญ วิถีธรรม วิถีไทย เพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผู้พิการ ผู้ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง ผู้ด้อยโอกาส เยี่ยมบ้านคนยากจน ผู้ป่วยติดเตียง ฯลฯ เพื่อเป็นกำลังใจให้แก่ผู้ประสบภัยดังกล่าว โดยการมอบปัจจัยสิ่งของที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น ปลากระป๋อง มาม่า สบู่ ยาสีฟัน ยารักษาโรค เครื่องอุปโภค บริโภค และจตุปัจจัยอื่นๆ เป็นต้น

๔. จัดพิธีทำบุญตักบาตรเนื่องในงานบุญต่างๆ และโอกาสวันสำคัญต่างๆ เช่น วันทำบุญตักบาตรเนื่องในวันมาฆบูชา เนื่องในวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันขึ้นปีใหม่(วันสงกรานต์) วันพ่อ วันแม่ วันปิยมหาราช วันส่งท้ายปีใหม่ เป็นต้น ให้แก่ประชาชนที่มีจิตศรัทธาที่จะทำบุญสร้างกุศลให้แก่ตนเองและครอบครัว และแผ่ส่วนกุศลให้กับญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว เพราะเชื่อกันว่าอาหารที่ถวายไปนั้นส่งถึงบรรพบุรุษญาติพี่น้องที่ล่วงลับ

ผลงาน

- พ.ศ. ๒๕๔๓ - ได้เข้าร่วมประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “ศาสนกร” อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ประจำปี ๒๕๔๓
- พ.ศ. ๒๕๔๘ - ได้เข้ารับการอบรมโครงการอบรมพระนักเทศน์ จังหวัดพะเยา
- พ.ศ. ๒๕๔๙ - ได้ร่วมเป็นพระธรรมวิทยากรโครงการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม สำหรับเด็กและเยาวชนตำบลป่าแฝก ประจำปี ๒๕๔๙ เพื่อเฉลิมพระเกียรติทรงครองสิริราชสมบัติ ครบ ๖๐ ปี
- พ.ศ. ๒๕๔๙ - ได้รับการอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในโครงการอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี
- พ.ศ. ๒๕๕๐ - เป็นพระวิทยากรอบรมโครงการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม เยาวชนตำบลป่าแฝก ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๐
- พ.ศ. ๒๕๕๒ - ได้เข้าร่วมปฏิบัติธรรมในโครงการทำวัตรสัจจรวัดศรีสุพรรณ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๒
- พ.ศ. ๒๕๕๔ - ได้ผ่านการอบรมตามโครงการอบรมศาสนกรอำเภอแม่ใจ ปี ๒๕๕๑
- พ.ศ. ๒๕๕๕ - ได้เข้าร่วมสัมมนาเชิงปฏิบัติธรรมและร่วมขับเคลื่อนโครงการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนดี ศรีตำบล
- พ.ศ. ๒๕๕๕ - ได้บริจาคทรัพย์สนับสนุนการจัดการศึกษาทั้งระบบให้กับโรงเรียนบ้านป่าแฝกเหนือ จำนวน ๔,๐๐๐ บาท
- พ.ศ. ๒๕๕๖ - ได้บริจาคทรัพย์ในการมอบทุนการศึกษาให้แก่โรงเรียนชุมชนบ้านป่าแฝกสามัคคี จำนวน ๑,๐๐๐ บาท
- พ.ศ. ๒๕๖๐ - บริจาคทุนการศึกษาให้นักเรียนขาดแคลนทุนทรัพย์โรงเรียนบ้านหนองสระ จำนวน ๑,๐๐๐ บาท
- พ.ศ. ๒๕๖๑ - บริจาคเงินจำนวน ๑,๒๐๐ บาท เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนชุมชนบ้านป่าแฝกสามัคคี